

אשר אבותם ראו וסיפרו להם כי הרב הקדוש ר' חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהילולא פה עיה"ק צפת ת"ו וכשעלה למירון - - - ובעת הילולא היה שמח שמחה גדולה, ושרף כמה בגדים יקרים לכבוד הרשב"י זיע"א, וגם הזקנים, מהספרדים פה, ידעו ושמעו זה⁸.

רבי אברהם אשכנזי, אז "ראשון לציון" בירושלם, שהסכים לספרו של ר"ש הלר, הוסיף להסביר את קביעת השמחה ביום זה: "אף שבכולם ראוי להתאבל, אבל לגבי רשב"י ראוי לעשות הילולא ביום הסתלקותו מן העולם, שכן הוא בעצמו נתרצה בזה, והארת אותו הלילה היא גבוהה למעלה, והרי זה דומה למה שאמרו 'מר בריה דרבינא עביד הלולא לבריה' ", ראה שהחכמים שמחים הרבה הביא כוס יקרה של ארבע מאות זוז ושבר לפניו ונתעצבו. ואם כי יש מקום להסתייג ממנהג שריפת הבגדים "הנח להם לישראל".

הסכמה לדעתו של הר"ש הלר מצויה במכתבו של ר' משה תאומים מהורדנקה בעל שו"ת "אוריין תליתאי" הכותב אליו "ומעכ"ת יצא לישע לקיים מנהגן של ישראל, שאין בזה שום פקפוק איסור, ואדרבה מצוה איכא, וכל דבריו אהובים וברורים, וקראתי עליהם שפתיים ישק משיב דברים נכוחים". בכל אופן, מנהג ההדלקה ביום ההילולא נתפשט בציבור, וגם אלה שדעתם לא היתה נוחה מכך השלימו, כדבריו של בעל "שואל ומשיב", "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע". ובעל "חיבת ירושלים" מתאר את ההדלקה: "ויהי בערב, אור ליום ל"ג בעומר, בהתאסף חכמי סגולה לבית המדרש, ולומדים ברעש גדול האידרות מזוהר הקדוש, ואחרי זה עושים ההדלקה למעלה על הציונים בתוך הספלים - - - וכיצד משיאין משואות? מביאים מבלאות בגדים של צמר גפן או פשתים, וטובלים בשמן, ומטילין לתוך הספל, ומצית את האור וההבערה ללהב יצאה, ומרחוק נראה על כמה פרסאות, כי מירון יושבת בהר".

זכות מיוחדת היתה להדלקה על ציון הרשב"י, ורבי ישראל מרוזין פנה לרבני צפת, שנימנו עם אנשי שלומו, וביקש מהם לרכוש בכסף מלא את זכות ההדלקה על ציון רשב"י, ומדי שנה היה שולח מטפחת משי להדלקה זו. זכות זו קמה לנחלה לבית רוזין-בויאן. אם האדמו"ר מבויאן שוהה בארץ ישראל הוא עצמו מדליק את ההדלקה, ואם איננו בארץ הוא משגר, לפני ל"ג בעומר, כתב הרשאה מיוחדת לרבה של צפת להעלות את ההדלקה כשליחו האישי. רבי אברהם יעקב מסדיגורא אף היה אומר כי "רבות נשמות ישראל, מקבלות את תיקונן בהדלקה לכבוד רשב"י"⁹.

זכות ההדלקה נמכרה במחיר וההכנסות הוקדשו להוצאות המקום, וכך מספר ר' רחמים יצחק פראג (היר"ח) כי ההכנסות היו מוקדשות לכיסוי "הוצאות רבות להגויס, אלי הארץ ומשרתיהם ההולכים שמה בלילה הזה, ולפרנסת דלת העם, הרבים מדמשק ואר"ץ סוריא הולכי רגל, אשר האנשים האלה מחזרי בעיירות, למכאוב לבב אנשי הארץ הקדושה, אשר ילחצום לתת להם לחם ומזון וצדה לדרך". בשנת ביקורו

בדור הבא יצא בערעור גם רבי יוסף שאול נתנזון בעל "שואל ומשיב": "אבל באמת הרבה יש לדבר בזה, על מה שנהגו לשרוף בגדים עליו בל"ג בעומר, והם עוברים על 'בל תשחית', וגם על מלכים ונשיאים לא התירו רק בגדי מיטתו וכלי תשמישיו". ואם שם יש משום כבוד המלכים, "אבל כאן מה כבוד יש, הוא דרכי אמורי, - - - ובאמת שכן עד היום המנהג ביניהם כן, והרבה יש לדבר בזה, ומה אעשה, כי בעו"ה לא ישמעו בזה לקול המורים, וכבר אמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו', ובפרט בדבר שנהגו וחושבין ההמון שמצוה הם עושין, שקשה לפרוש, וישראל קדושים, ורוצים לזכות במצות, ופשיטא שבימי האר"י ושאר קדושים אשר בארץ לא היו עושים רק לימוד על קברו, ותפילות ותחנונים שבמותו, וביום זה יתעורר רחמים על ישראל ופשיטא שהבית יוסף וסייעתו לא היו מניחים לעשות כזאת, ורק אחר כך נתפשט המנהג ואחר כך חשבו למנהג קדום, ומתייראין שלא יענשו ח"ו, ואני ערב להם שאם היו לוקחים אותו ממון, והיו מפרנסים עניי ארץ ישראל בזה, שיותר היה נחיא לרשב"י והנאה לו והנאה לעולם". (מהדורה חמישאה, "יוסף דעת", סימן לט).

כשיצא אחד מבני ירושלים לערער על כך, מצא מחובתו רבי שמואל הלר, רבה של צפת, לצאת בקונטרס מיוחד "כבוד מלכים" להגן על ההדלקה כדבריו: "כבוד מלכים חקור דבר, ראיתי ונתון על לבי, על אשר זה קרוב הגיענו מכתב מת"ח אחד מעיה"ק ירושלם, קורא תיגר וערעור על שנהגו בהילולא רבה בל"ג לעומר במירון ת"ו לשרוף בגדים יקרים מאד כי הלא איכא משום 'בל תשחית' - - - ובאתי להשיב תשובה משום כבוד מלכים, מאן מלכי, כבוד אדוננו הרשב"י ור"א בנו זיע"א".

ר"ש הלר, שאינו מזכיר את גדולי האחרונים שפיקפקו בזה, טוען כי איסור "בל תשחית" אינו אלא כשעושה דרך השחתה, אבל משום צורך אבל או כבוד מותר. והוא מביא כמה ראיות לדבר. במנהג שריפת הבגדים בהילולא דרשב"י הוא רואה סימן לצער "שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו", וכשם שעושים זכר לחורבן, כך צריך לעשות זכר לצדיקים, כדברי בעל "בינה לעתים" כי "העלאת זכר החורבן בכל שנה ושנה, הוא סימן כי יש תקווה לגאולה, וכן סילוקם של צדיקים מה שמצטערים הוא לאות על הנחמה, כי נשוב ליהנות מאורם, וזכותם ישפיע עלינו ברכה וכל טוב". ועיקר היסוד להיתר "ידענו וראינו יש אשר יחמו לבבם ברשפי אש שלהבת יה, וחיל יאחזון, בזכור האדם קדושת אלקי האדון הזה, מובטחים אנו כי בחיבורא דא יפקון מגלותא... ובהתבונן כל אחד עם נגעי עצמו, האיך חושך ואפלה כסתנו וכבהמות נחשבנו, הלא גם לבנו ובשרנו ישרוף, אולי יכול לכלול לנגוע בקצה קדישא האדון האלקי הזה", ולגבי עניין זה ניתן להיאמר "וכל שעתא כשעת חימום דמי".

"ודאי כל מה שעושים לכבודו שכרו הרבה מאוד, וחוששני מעונש מי שמערער על זה - טוען רבי שמואל - ומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישאי רבני הספרדים,

8 "כבוד מלכים" ע' ח' ע"ב ירושלים תרע"ד.

9 אף הרמ"מ ראב"ן מציין ב"מסע מירון" (עמוד כו): "ומקובל הוא בידי יושבי ארצנו הקדושה כי נשמת התנא האלקי רשב"י תתנוסס על הדלקתו".

רחמים יוסף אופלטקה (היר"ח), המתאר זאת כ"מנהג קדוש, לשרוף בגדים יקרים, בתוך מקום ההדלקה הגדולה של התנא הרשב"י זיע"א".

(תרל"ו) כמעט שלא היו אורחים מחוץ לארץ, וההכנסה היתה מועטת ביותר¹⁰.

תיאורי ההדלקה במירון

מתיאורי ההדלקה, שנזכרו בספרי המסעות במאה השנים האחרונות, נזכיר אחדים בלבד, ועניין מיוחד בתיאורו של ר' יוסף ב"ר שבתי מקאליש, שעלה ארצה בשנת תקצ"ה: "בליל ל"ג בעומר חובה להדליק כאן ובכל הבתים הרבה נרות לכבודו של התנא רשב"י ז"ע, וכן מדליקים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן על גבי גגותיהם מדליקים הרבה נרות שאורם נראה עד למרחוק". והוא מוסיף לספר על מכירת זכות ההדלקה: "בראש כל עמוד חצוב שקע המכיל עשרים מידות שמן, ולאחר שיצקו בו שמן זית, מתחיל השמש להכריז על מכירת מצות הדלקה הראשונה לכבוד התנא רשב"י, והמרבה במחיר זוכה במצוה". בהדלקה זו זכה איש עשיר מעכו במחיר חמש מאות זהובים, ועתה פשט העשיר את המטפחת העדינה והיקרה שצנף לראשו והדליק בה את השמן, וכל הנדחק קרוב ללהבה חזוק בה שמלה או מטפחת, נחשב הדבר למצוה רבה, ובמיוחד רב ערך של ההדלקה בעיני הנשים, וכל אחת רואה חובה לעצמה לזרוק לתוך הלהבה שמלה, מטפחת או סינר. הספרדים שרים זמירות ותשבחות לבורא עולם ית' בכל מיני כלי זמר, ורוקדים. האש נראית עד למרחוק, בקיצור אין ביכולתי לתאר גדלה של שמחת מצוה זו בליל זה. מי שלא ראה אותה לא ראה שמחה מימיו, וכל אחד מנדר לכבוד נשמת התנא רשב"י ז"ע א".

כך הוא מתאר שלוש הדלקות נוספות לכבודו של התנא ר' אלעזר ברשב"י ר"י נפחא ור' יוחנן הסנדלר, הנמשכות עד אור הבוקר: "ההילולא נמשכת שלושה ימים רצופים לפי הסדר הנ"ל. בליל השני קנה את המצות ההדלקה רבי אברהם דוב הרב מאברישט ובעל 'בת עין', ולמחרתו – רבי גרשון מרגליות". בין המדליקים היו איפוא רבני העיר צפת¹¹.

תיאור נרגש על ההדלקה מצוי בידינו בספר "טל ירושלים" לרבי יהודא ליבוש מפאלטישאן מחשובי חסידי רוזין וחבר בד"צ חסידים בירושלים, המספר: "אחי ורעי, אין אני יכול להעלות על הכתב גודל השמחה שבשם, אשרי מי שראה זאת. בערב הוא הדלקה של הספרדים, השמחה גדולה עד רום רקיע, בנבל ובכינור, ובתופים ובמחולות ובשירות ותשבחות בפה, ברקידה בשמחה רבה בלי הפסק רגע, אנשים בפני עצמם ונשים בפני עצמן, ובליל ל"ד עושים ההדלקה כנ"ל האשכנזים שלנו, והשמחה לילה ויום כנ"ל. והנה מי שלא ראה זאת לא ראה שמחה מימיו"¹².

גם ביתר ערי הקודש היו עורכים משואות לכבוד היום, וכן נמסר במנהגי ישיבת המקובלים בית אל: "ומרבים בהדלקת נרות לכבוד התנא הקדוש", ולאחר הסעודה עולים לגג, ועושים הדלקה גדולה עד למרחוק תהיה מאירה "לפרסם הכבוד של הרשב"י"¹³.

מנהג ההדלקה פשט בקרב קהילות המזרח גם בחוץ לארץ, בייחוד בקרב ההולכים בדרכי החסידות. ובבתי המדרש היו מדליקים נרות מרובים לכבוד היום. בעל "משמרת שלום" מספר בשם אביו שהורה "לכל אחד להביא נר להדליק קודם תפילת ערבית, לכבוד הרשב"י, וטוב לומר כשמדליק 'הריני מדליק נרות לכבוד התנא רשב"י, אור צדיקים ישמח, נר רשעים ידעך', ויהי נועם וגו' – והוא מוסיף שאביו היה נוהג להדליק נרות כמנין טו"ב"¹⁴.

בכתב היד "שער שמעון" אף הובאו שתי תפילות לפני ההדלקה לכבוד הרשב"י:

"הא לכם זרע קדוש סדר הבקשה לומר קודם ההדלקה: 'הריני מתנדב שמן למאור לעילוי נשמת רשב"י ע"ה, כדי שהקב"ה בזכות רשב"י יצילנו, לי ולאשתי ולבני, מכל חולי ומכאוב, ונהיה בריאים דשנים ורעננים, ויצילנו מכל צרה וצוקה, ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא לעולם, ונהיה שקטים ושננים, ויהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שעל ידי הדלקה זו תזכו לבני, חיי אריכי ולמזוני רווחי, ותתן לנו חיים ארוכים..."

"ולבעל נפש סדרתי תפילה אחרת", ושם התפילה היא בעניינים רוחניים "אזכה לעלות ולראות את האור הגנוז, אשר צפון לצדיקים ולהיות בקובץ העדרים עם הקדש וליהנות מזיו אור שכינתך"¹⁵.

ר' יוסף עדני מספר כי בעדן "נהגו להדליק נרות בבית הכנסת כמו ביום טוב"¹⁶, ואילו בתוניס מדליקים מנורה מיוחדת, מנורת ר' שמעון בר יוחאי. בבית מדליקים נברשת ענקית בעלת עשרות נרות מעוטרת פרחים צבעוניים, אחרי הצהריים מביא כל אחד את מנורתו לבית הכנסת, ללמוד לאורה לזכר הצדיק. בתום הלימוד נערכת סעודה גדולה לבני הנוער בעיקר¹⁷.

בקהילות פולין ורוסיה היו הנערים מסבבין על פני העיר ואוספים נרות לכבוד ההילולא שנערכה בבית המדרש, וכן היו מקומות שהדליקו משואות תחת כיפת השמים לכבוד היום. ונסיים את הפרק בדברי רבי צבי אלימלך מדינוב, המביא בספרו "בני יששכר" טעמים מספר למנהג הדלקת האורות. בייחוד הוא מתבסס על התגלות אור הזוהר הקדוש על ידי הרשב"י ומסביר: "מנהג בני ישראל להרבות באור היום ההוא, על פי הזוהר (רצא ע"ב)... שהיה היום מתארך באורו, ולא היה רשות לאור היום להתחשך, היינו להתפנה מן העולם, עד שנתן לו רבי שמעון רשות".

והוא מוסיף להסביר: "זוה יורה כי כל האורות בטלין ומשמישים אל האור כי טוב, והיינו רזין סתימין דאורייתא, אשר גנוז בה אור הגנוז לצדיקים, והצדיקים המבינים ברזין דאורייתא הנה מאירים באור הגנוז בה – – – והבן. הנה לבעבור זה מרבין אור ביום הזה".

"ובזה תבין מנהג ישראל תורה, להדליק נרות ומאורות ביום זה, לכבוד האור כי טוב, שמתחיל להתנוצץ ביום זה היקר, ל"ג בעומר, טו"ב ימים קודם מתן תורה, ולכבוד נשמת מאור

14 "משמרת שלום" סימן לח ובהערות שם.

14* ראה לעיל "בתפוצות ישראל" עמוד פט, הערה 2.

14** "נחלת יוסף", מנהגי עדן, חלק ב' דף ד, ע"ב.

15 ראה לעיל במאמרו "בתפוצות ישראל" מסע מירון, עמוד צא הערה 10.

10 "מסעות אר"י" ע' 635.

11 "תולדות יהודי קאליש" לר"ד בית הלוי ע' 323.

12 בהקדמת "טל ירושלים", לספרו שו"ת מהרי"ל, ירושלים תרל"ג.

13 ראה לעיל במאמרו "בתפוצות ישראל" מסע מירון, עמ' פט הערות 2–3.

בקיום האזהרה "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא כז, יט) ולהתקין להם פאות אשר בהם יתפאר.¹

דרגות שונות בחינוך הילדים למצוות. משיתחיל קטן לדבר, אביו מלמדו "תורה צוה לנו משה", בשנתו הרביעית מלמדים אותו א' ב', בן חמש שנים למקרא וכו'. במדרש תנחומא (פרשת קדושים יד) דרשו על הפסוק "ונטעתם כל עץ מאכל"² בעניני חינוך, "שלוש שנים יהיה לכם ערלים", שאין יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש, שאביו מקדישו לתורה, הילולים לה'.

בספרי יראים נמסר שיש להלביש את הילד טלית קטן, "כשיועד לדבר, ולפחות שיהא בן ג' שנים, וסימן 'כי האדם עץ השדה', כמו העץ הוא ג' שנים ערלה וכו' וכן להרגיל באותיות התורה, דמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה"³, ומועד זה במלאות לו שלש שנים, הוא המועד המקובל להתקנת פיאות הראש.

בספרי הראשונים לא מצאנו מועד לחינוך הילדים במצוה זו. ברם, משנות דור ודור נהגו כי במלאות לילד שלש שנים הורידו את שערות ראשו והשאירו לו את הפאות. היו שהיו מוליכים את הילד המתחנך במצוות אל הרב, והלה היה מוריד לו קווצת שער ראשונה ומוסיף את ברכתו להוריו שיזכו לגדלו לתורה לחופה וליראת שמים.

הרי"צ מליובאוויטש מעיר לגבי מנהג התספורת, לשלוש השנים: "ובדבר גזירת השערות (אפשרענעם) הוא דבר גדול במנהג ישראל, ועיקרו הוא בהחינוך בהשאת פיאות הראש, ומיום הגזיזה והנחת הפיאות של הראש, נהגו להדר להרגיל את התינוק בעניין נשיאת טלית-קטן וברכות השחר וברכת המזון וקריאת שמע שעל המיטה"⁴. אך מנהג אר"י לערוך שמחה בתספורת הראשונה של הילד, כדברי רבי אפרים זלמן מרגליות ב"שערי תשובה": "והענין של השמחה הוא מנהג אר"י ג' כ"כ שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן, שמחנכין אותו במצוות להיות לו פיאות הראש"⁵.

התורה בוצינא קדישא אשר נתגלה ביום הזה, וביום הזה עלה לשמי מרומים, והיא יומא דהילולא דיליה, לאורו נסע ונלק, לכבוד ספרו הקדוש זוהר, המאיר ומבהיק מסוף העולם ועד סופו, - - - והוא מאיר לנו בגלותינו, עד כי יבא משיח צדקינו דאתמר ביה, ויאמר אלקים יהי אור, - - - זה אורו של מלך המשיח יבא במהרה בימינו ויגלה לנו האור הגנוז⁶.

הילד איתן הגלילי בן ר' יוסף מובא לחלקה

חינוך הילדים

"חלאקה" בהילולא דרשב"י

בני ישראל קדושים הם, ואת בניהם הם מחנכים ללכת בעקבות אבות. אחת המצוות הראשונות שהאב מחנך בהן את בנו היא

16 "בני יששכר" מאמר חודש אייר, מאמר ג אותיות ב, ו, ז. כאן נוסף דברי נכדו האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה מקרית צאנז המסביר מנהג ההדלקה להראות דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומדרך העולם כשאחד מאבד איזה חפץ או נשרף לו בגד יקר, מיד נופל לעצבות, וחייב אינם שווים בעדו, בעוד שלפי האמת חייב אדם לברך וכו' שאם נשרף למשל לאחד איזה בגד יקר, צריך מיד להודות להשם הטוב אשר נשאר לו עוד בגד אחר ולזה שורפים את הבגדים בהדלקה ורוקדים ושמחים להראות דבמידת רשב"י זי"ע צריכים להיאחז, להיות שמחים ומרוצים בהנהגתו ית"ש" ("ישראל סבא" גליון יג, אייר תשכ"ג).

1 נחלקו הראשונים בטעמו של איסור זה. הרמב"ם מסביר את טעם האיסור ביסוד 'ובחוקותיהם לא תלכו', מפני שהעכו"ם עושים כך (ספר המצוות, לא תעשה מג). הטור המביא את דבריו (בטור יורה דעה סימן קפא) מוסיף "וזה אינו מפורש, ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו, אף לא נדע טעמם".

2 במסכת נזיר (נז ע"ב) נחלקו רב הונא ורב אדא בר אבהו בגדול המקיף את הקטן אם הוא חייב. להלכה פסקין "גדול המקיף את הקטן חייב" (סימן קפא סעיף ה) אך הקטן עצמו אינו בר חיובא. אולם, כאמור, נהגו ישראל קדושים לקדש את בניהם מילדותם, ולהרגיל אותם במצוה זו.

3 הובא ב"שערי תשובה" לרבי אפרים זלמן מרגליות, על שו"ע אור"ח סימן יז ס"ק ד.

4 מתוך מכתב חתנו הרמ"מ להרה"ח ר' שמואל שניאורסון. רבי אברהם הלוי בעל "גנת וורדים", פוסק (בקונטרס "גן המלך" קושטא תע"ז סימן סב) שאם כי אין מגלחין במועד "מותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד, כדי להרגיל את השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך ומגלחין ע"י ספר ישראל".

5 בעל "שולחן גבוה" מוסיף "וכן ראיתי בעיה"ק ירושלים שגילחו בן ה' שנים בחול המועד של סוכות בתוך בית הכנסת בשמחות וגיל ע"י ספר ישראל".

6 הר"ד שפרבר בעל "אפרסקתא דעניא" מביע דעתו שזוהי גם